

Predrag Pavličević*

Akademija za nacionalnu bezbednost, Beograd

TAKSONOMIJE KONCEPATA BORBE PROTIV TERORIZMA

Apstrakt: U radu su izložene klasifikacije i tipologije politika, strategija, doktrina, pristupa ili modela suprotstavljanja terorizmu. Preko izlaganja taksonomija naznačeni su načini konceptualizacije i upućeno je na neke modalitete evaluacije koncepata kontraterorizma (KT koncepata). Potvrđena je metodološka opravdanost taksonomije i u istraživanju državnih modela protivmera i/ili strateških odgovora na terorizam, ali i metodološka postavka da – ma koliko pruža sistematičniju sliku o ovoj problemskoj oblasti – taksonomija ostaje metodološki instrument analitičkog opisivanja, i da se iz nje može izroditi teorija tek ukoliko se u istraživanju dođe do sistema stavova koji omogućavaju tumačanja uzročnih veza i naučno predviđanje.

Ključne reči: kontraterorizam, odvratanje, borba protiv pobune, pomirenje

1. PROBLEM KONCEPTUALIZACIJE I KLASIFIKACIJE KONTRATERORIZMA

Omeliševa (M. Y. Omelicheva)¹ tvrdi da je u kontekstu proučavanja terorizma analiza kontraterorizma sve izraženija, a kao rezultat rastuće svesti o njihovoj neodvojivoj vezi. Naglašavajući da je potrebno uvažavati specifične faktore koji utiču na KT politike i da je obim informacija državnih agencija o KT merama značajno rastao, smatra da je konceptualna kakofonija i nedostatak teorijskog okvira omeo korišćenje ovih podataka za sistematske komparativne analize. Pošto je „definisane odgovarajućih konceptualnih zahteva za kontraterorizam preduslov za metodičko ispitivanje reakcija vlade“ Omeliševa zaključuje da je potrebno uporediti mere država u vremenu i prostoru. Naglašavajući da (u trenutku kada piše) ne postoje *dataset* KT politikama država koji se mogu koristiti za systemske analize, preporučuje *event data collection techniques* za generisanje podataka o odgovorima vlada na terorizam, te je cilj razvoj odgovarajuće baze podataka. Podvlači važnost konceptualizacije i tehnika prikupljanja podataka, te predlaže jednostavnu i sveobuhvatnu konceptualizaciju

---

* profesor, predrag_pavlicevic@yahoo.com

1 M. Y. Omelicheva /2007/: Counterterrorism: the State of Scholarship, Directions for Future Data Collection and Analysis, *Perspectives on Terrorism*, Volume 1, No 2, Internet, strane nisu označene.

kontraterorizma razvijenu za potrebe komparativnih i longitudinalnih analiza, odnosno, metodološki osnov (klasifikacione šeme državnih KT politika, tehnike sistematskog prikupljanja podataka o događajima, kao i analizu podataka o različitim aspektima kontraterorizma). Omeliševa smatra da su dizajnirane brojne tipologije kontraterorizma „da uredi širok spektar državnih odgovora na terorizam preko klasifikacionih šema“, ali da, kao rezultat raznovrsnosti mera i aktera uključenih u borbu protiv terorizma, mnogi analitičari opisuju pojedine empirijske manifestacije koncepata, te da uprkos korisnosti klasifikacije nisu optimalne za analizu širokog spektra politika. Pri tome dihotomije KT mera prikrivaju „važne varijacije i dimenzionalnost politika kontraterorizma“, dok: „tipologije ne uzimaju u obzir međunarodni domen političkih odgovora i nisu dobro prilagođene aktuelnim političkim, zakonodavnim, institucionalnim, preventivnim i kaznenim kontraterorističkim praksama. Pored toga, postojeće klasifikacije su razvijene i primenjene za analizu kontraterorističkih politika u demokratskim državama, gde se posvećenost principima ljudskih prava smatra svojstvenim svakom pristupu terorizmu“.

Ocenjuje se da su komparativne analize KT politika često oblikovane kao deskriptivne studije slučaja – koje su, po definiciji, relativno loša osnova za opšte zaključke (u najboljem slučaju pružaju grube indikacije razlika i sličnosti politika), da studije nisu sistematične – jer u njima zemlje nisu upoređene prema istim varijablama, kao i da su sačinjene uz nedostatak empirijskih podataka – što naglašava potrebu za mernim instrumentima koji uvažavaju sve aspekte KT politike².

Ergo, cilj ovog rada je da istraži klasifikacije i tipologije koncepata kontraterorizma, time načine konceptualizacije i neke modalitete evaluacije doktrina, politika i strategija suprotstavljanja terorizmu.

2. DIHOTOMIJE³

Konstatuje se da „postoje dva stava – načina kako se boriti protiv terorizma. Jedan način je, nazovimo ga ovde, ‘akcija odmazde’ koji utiče na počinioce kada se napad dogodi, i drugi način je ‘akcija prevencije’ ili ‘akcija pomirenja’ odnosno delovanje na uzroke nezadovoljstva koje dovodi do povećanja nasilja a samim tim i terorističkih akcija“⁴. Način reagovanja na terorizam određuje se i preko „vrsta“ – odnosno dihotomije: „*individualna na nivou pojedinih država i grupna na nivou raznih regionalnih mehanizama za saradnju*“ – pri čemu se za KT politiku latinoameričkih država po 11/9 ističe usklađenost sa konceptom UN⁵.

2 Mapping Counterterrorism: A categorization of policies and the promise of empirically-based systematic comparisons, *Transnational terrorism, Security & the Rule of Law*, Deliverable 11, Work package 6, 17. June 2008, Internet.

3 Dihotomije su izdvojene radi preglednosti, mada se iskazuju kao oblik klasifikacije. Kako ćemo pokazati, dihotomije KT koncepata nisu formalno-logičke – već su u njima oba člana pozitivno određena.

4 Vidi Зиројевић Мина, Бјелајац Жељко /2013/: „Блиско источни тероризам и религија у савременом полису“, *Култура њолиса*, год. X, бр. 22, стр. 203-204.

5 Vidi Levi Rozita, Pajović S. Slobodan, „Međunarodni terorizam i Latinska Amerika“, *Međunarodni problemi*, Vol. LIV, br. 1-2, 2002, str. 93-97.

Iako su kod pojedinih teoretičara gotovo identičnog značenja⁶ pravi se razlika između termina i koncepata *antiterorizma* (*'anti-terrorism'*) i *kontraterorizma* (*'counter-terrorism'* – uobičajno se prevodi *protivterorizam*). Međutim, materija nije jasno konceptualno razgraničena. Što uviđamo čitanjem teksta u kome se kontraterorizam (*Counterterrorism – CT*) i borba protiv pobune (*Counterinsurgency – COIN*) analiziraju kao konkurentni pristupi antiterorizmu (*Anti-Terrorism*), posebno kada pročitatamo konstataciju da se oba pristupa „mogu smatrati proaktivnim, i razlikuju se od reaktivnog unutrašnjeg antiterorizma (Whittaker 2007: 293)⁷“.

Istraživači upućuju da „linija između strategija kontraterorizma i borbe protiv pobune postaje sve zamagljenija“ – mada su to fundamentalno različite doktrine – što je uzrokovano time da je invazija na Irak ne samo odvušla pažnju od počinitelja napada 9/11 već znatno podstakla analize ratovanja protiv pobunjenika, te istraživanja dobila tendenciju da se kontraterorizam uokviri u pomenuti kontekst⁸. Ipak, to je vodilo i do sveobuhvatnijih analiza odnosa *CT – COIN* u kojima se uočavaju, po borbu protiv terorizma, pozitivne strane: „*CT* se fokusira na ograničen broj aktera, odnosno, teroriste. *COIN* se fokusira na širu populaciju (Morris 2012: 127). U tom smislu, *CT* i *COIN* su komplementarni... kombinovani pristup može da poboljša sposobnost da se nosi sa pretnjom terorizma⁹. Uz kritičko registrovanje nefunkcionalnosti pri kombinovanju pristupa: *CT* je zasnovan na sili i negativno utiče na ljudska prava, vladavinu prava, demokratsku odgovornost i društvenu koheziju podrivajući *COIN* u nastojanjima da podstakne upravo ove principe u propalim državama – te su „u smislu izgradnje države *CT* i *COIN* kontraproduktivni“; određeni aspekti *CT* (posebno to da nosi rizik izazivanja kolateralne štete) mogu podstaći izražen lokalni revolt – što negativno utiče na podršku lokalnoj vlasti koju *COIN* nastoji da ojača dok je *CT* nenamerno slabi – pa ova dva pristupa nisu komplementarna; „*COIN* se koristi da promovise privlačnost i legitimitet zapadnih ideala i vrednosti. *CT* ih osporava“. Bez obzira, distinkcije *CT – COIN* se koncipiraju po više osnova¹⁰, često formulišu preko obuhvata, karaktera i usmerenosti mera¹¹.

6 Vidi E. Stepanova /2003/: *Anti-terrorism and Peace-building During and After Conflict*, Stockholm International Peace Research Institute, Stockholm, Internet, p. 8.

7 A. Scott /2012/: *Counterterrorism and Counterinsurgency: Competing Approaches to Anti-Terrorism*, Internet, strane nisu označene.

8 J. Rineheart /2010/: *Counterterrorism and Counterinsurgency*“, *Perspectives on Terrorism*, Volume 4, No 5, Internet, strane nisu označene.

9 A. Scott, op. cit.

10 J. Rineheart, op. cit.: „Kontraterorizam je definisan u Terenskom priručniku vojske SAD kao 'operacije koje uključuju ofanzive mere preduzete da se spreči, odvrači, preduhitri, i odgovori na terorizam... ova definicija uključuje sve ali u suštini ne razlikuje ništa, što je problem. Ako efikasna doktrina kontraterorizma znači 'šta god nam je potrebno, kad god je to potrebno', onda to može da stvori probleme u razvoju efikasnih kontra strategija, raspodeli resursa i utvrđivanju odgovornosti... Postoje, međutim, prednosti sveobuhvatnog pristupa kontraterorizmu. On omogućava vladama... da prepoznaju kompleksnost reagovanja na terorizam... Borba protiv pobune je definisana kao 'one vojne, paravojne, političke, ekonomske, psihološke i građanske akcije preduzete od strane vlade da se porazi pobuna'. Na osnovu ove definicije, borba protiv pobune je sveobuhvatni pristup suprotstavljanja neregularnom pobunjeničkom ratovanju – pristup koji priznaje da vojno rešenje sukoba nije izvodljivo; samo je moguće kombinovano vojno, političko i civilno rešenje“.

11 A. Scott, op. cit.: „Pozivajući se na američku vojnu literaturu, Morris definiše *CT* kao 'akcije preduzete direktno protiv terorističkih mreža i indirektno da se utiče i stvori globalno i regionalna

Stepanova (E. Stepanova) problem sagledava iz perspektive odnosa KT koncepta i procesa izgradnje mira u post-konfliktnim područjima, podvlačeći potrebu razlikovanja *CT* i *COIN* metoda i tehnika, kao i, u meri koliko je to moguće, između gerile i terorističkih aktivnosti – i kada ih sprovodi ista organizacija. Smatra da je u KT operacijama veoma važan problem raspodela odgovornosti vojske, policije i obaveštajnog sektora, da izostanak koordinacije može biti evidentan u (nacionalnim i međunarodnim) stabilizacionim misijama, a da:

„Ključno je pitanje ovde da li i u kojoj meri kontraterorizam može biti posmatran i preduzet kao aktivnost izvršnog tipa. U stvari, ono što razlikuje kontraterorizam u užem smislu od drugih bezbednosnih zadataka je da su mu centralni ciljevi uvek *prevencija, remećenje i preempcija* terorističkih aktivnosti, ne *post hoc kažnjavanje, prinuda ili odmazda*. Dok prinudne mere mogu biti iskorišćene selektivno kao podrška kontraterorizmu (na primer, kako bi se sprečio specifičan akt terorizma), one nisu ono što je kontraterorizam pre svega¹².

Stepanova skreće pažnju da problemi kontraterorizma mogu biti nadvladani vojnim kalkulacijama ili političkim prioritetima, pa da specifične kontraterorističke metode ne budu iskorišćene u svrhe borbe protiv terorizma¹³.

Uz ukazivanje na širok spektar državnih odgovora na pretnju terorizma konstatuje se da „kontraterorizam ima za cilj da odvraća terorizam preko *strategija odbijanja i kažnjavanja (strategies of denial and punishment – nap. prev.)*“. Ističe se da strategije mogu biti od koristi samo kratkoročno – a da u osnovi ove neefikasnosti leži ortodokсни diskurs o teroristima kao nelegitimnim akterima i izbegavanje analize o najdubljim uzrocima terorizma usled straha od legitimisanja terorista – dok efikasan kontraterorizam može biti samo uz uvažavanje društveno-političkog konteksta¹⁴. Tačnije, Šnider (G. Snyder, 1961) je razmatrao *odvraćanje (deterrence)* naglašavanjem dve pomenute taktike – a gde se *odvraćanje kažnjavanjem* određuje kao „pretnja oštećenjem neke vrednosti protivnika ako preduzima neželjenu akciju“ (prema: R. Trager and D. Zagorchen, 2005/6), dok se *odvraćanje odbijanjem* (lišavanjem) „odnosi na poduhvate izgrađene da se uzvrati na napade na državu ‘suviše skupo da budu pokušani i uveri teroriste u odlučnost države da ne čini ustupke u pogledu taktika terora’ (Ibid)“. Uz ocenu da „sklonost zapadnih država ka represivnim/odgovorima silom u formi krivičnog prava ili vojnog angažovanja ističe dominaciju modela odvraćanja zasnovanog na osnovu bilo odbijanja ili kažnjavanja“, ali da su i pored toga „kreatori politike i pojedini stručnjaci naizgled odbacili teoriju odvraćanja kao potpuno nedovoljnu

---

okruženja negostoljubiva za terorističke mreže, dok je *COIN* 'kombinacija ofanzivih, defanzivnih i operacija stabilnosti... *COIN* pristup je širi i više diskrecioni' (Bell 2011: 310)... može uključiti *CT* taktike (Bell 2011: 310), smatra se više političkim pristupom pretnji terorizma (Cornish 2009: 71)... *CT* pristup pretnji terorizma je upotreba sile. *COIN* je upotreba političkih alata dijaloga i ubeđivanja“.

12 E. Stepanova, op. cit, p. 13.

13 Vidi Ibidem, pp. 17-18.

14 B. Darnell /2010/: *Deterrence in Counter Terrorism*, Internet, strane nisu označene. Napomenimo, *deterrence by denial* se karakteriše kao „vrlo reaktivna strategija koja se prilagođava promeni terorističkih pretnji na *ad-hoc* način“ te „nije u stanju da uguši ili potisne terorizam na duži rok“.

i nepodobnu strategiju koja ne može da igra značajnu ulogu u suprotstavljanju savremenom terorizmu¹⁵.

Frej (B. S. Frey)¹⁶ ističe da je identifikovanje tipova odgovora vlada na terorizam korisno u meri u kojoj se skiciraju njihove mogućnosti i različite koristi i troškovi, a da se razlike mogu uočiti po osnovu:

- *meka i tvrda linija odgovora ('soft' and 'hard' line response)*: prvi nastoji da odgovori na ključne uzroka terorizma, drugi podrazumeva trenutnu i jaku odmazdu;

- *pomirljiv i odgovor prinude ('conciliatory' and 'coercive' response)*: prvi podrazumeva izlaženje u susret zahtevima terorista, uključujući i direktne pregovore, može da obuhvati reforme koje se odnose na zahteve terorista bez direktnog trgovanja sa njima; drugi se sastoji u krivičnom pravosuđu u kojem se poštuje vladavina prava i rat (gde se poštuju ili ne poštuju pravila konflikta, posebno Ženevske konvencije u pogledu tretmana zarobljenih neprijatelja)¹⁷;

- *kratkoročan i dugoročan odgovor ('short' and 'long' run response)*: prvi se bavi trenutnim problemima nastalim po terorističkom napadu, drugi je usmeren na sprečavanje ili dugoročne reforme;

- *reaktivni i proaktivni odgovor ('reactive' and 'proactive' response)*: prvi nastoji da se nosi sa terorističkim incidentom koji se već dogodio, drugi je koncipiran dugoročno i nastoji da identifikuje novodolazeće političke konflikte koji mogu da dovedu do terorizma, bar registruje moguće terorističke taktike uz nastojanje da ih preduhitri¹⁸.

Stepanova primećuje da „zadatak pomirenja antiterorističkih i prioriteta izgradnje mira mora se staviti u kontekst aktuelnih strategija za borbu protiv terorizma. To zahteva najmanje vrlo osnovnu klasifikaciju različitih nacionalnih i institucionalnih pristupa. Takva klasifikacija ukazuje na kontinuum od kratkoročno reaktivnog pristupa, koji naglašava istrage posle akcija, prinudu, odmazde i zabrane, na dugoročni preventivni pristup koji naglašava dugoročne preventivne mere i istražuje različite načine rešavanja takozvanih *root causes of terrorism*“¹⁹.

15 Ibidem: „Hladnoratovske strategije suzbijanja i odvratanja (*containment and deterrence* – nap. prev.), dakle, izgleda da su duboko neadekvatne strategije u svetlu širenja asimetričnih konflikata“. Naznačimo, u *Concepts of Terrorism: Analysis of the rise, decline, trends and risk*, pp. 34-35, ukazuje se na rad R. F. Traeger and D. P. Zagorcheva /2005/, *Deterring Terrorism. It Can Be Done*, u kojem se iznose razlozi zbog kojih se strategija odvratanja „često odbacuje“, dok slične argumente čitamo u B. Darnell, op. cit.

16 B. S. Frey, „War on Terrorism“ and More Democratic Alternatives, Internet, p. 2.

17 Slično, J. D. Stephenson /2010/, *Countering Terrorism: Engagement, Development and Deterrence*, Master's Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California, Internet, p. 13.

18 E. Tayfun /2012/: *The role of the military in counterterrorism: unintended consequences*, Master's Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California, Internet, pp. 8-10, piše da odluke u borbi protiv terorizma države uglavnom donose na reaktivnom način – što stvara „ozbiljne izazove vladama u pogledu pronalaženja ravnoteže između zaštite prava i sloboda njihovih naroda i zaštite njihovih života“ i produkuje dva osnovna modela odgovora na pretnju terorizma: *the criminal justice model and the war model*. Prvi model bolje štiti osnovne vrednosti liberalnih zemalja (u suprotnom država rizikuje legitimitet, jer se podriva autoritet zakona), ali mu je nedostatak da ne postoji mnogo studija koje koriste empirijske dokaze da mu dokažu efikasnost već „većina naučnika izgleda da podržava model sa normativnim instinktom“.

19 Vidi E. Stepanova, op. cit, pp. 40-41. Izdvajamo: „... zadatak pomirenja borbe protiv sukobom-generisanog terorizma sa naporima izgradnje mira tokom i posle konflikta može biti najbolje ostvarena

Omeliševa izdvaja „soft“ i „hard-liners“ (prvi, meki pristup karakteriše diplomatija, pregovori, obaveštajne analize i socijalne reforme, dok drugu strategiju karakteriše korišćenje vojnih snaga, pravno-represivnih sredstava i ekonomskih sankcija), i tipologiju državnih KT politika koju čini model krivičnog pravosuđa (gde je policiji namenjena primarna odgovornost u borbi sa terorizmom, uz striktno poštovanje vladavine prava) i ratni model (u kojem se vojsci pružaju sva sredstva radi sprečavanja terorističkih aktivnosti)²⁰. Slično, Rajnhart (J. Rineheart) konstatuje da „istraživanja o kontraterorizmu imaju tendenciju da strukturiraju debate oko dva pristupa: *the war (or military) model* i *criminal justice model*“²¹. Smatra da je pomenute (tradicionalnije) okvire za analiziranje kontraterorizma potrebno ažurirati u svetlu trenutnog stanja terorizma, te kao potencijalni okvir (razvoja strategija, njihove analize i vrednovanja uspešnosti) „restrukturira debatu oko taktika tvrdih i mekih moći (*hard and soft power tactics*)“²².

U studiji *Theoretical Treatise on Counter-Terrorism Approaches*²³ ocrтана su dva pristupa borbe protiv terorizma, već naznačena/e dihotomija/e: *Hard Power v.s. Soft Power*, odnosno vojna perspektiva („war model“) i pomirljiv (*conciliatory*) koncept mera za upravljanje konfliktima i suprotstavljanje terorizmu. Koncipiranje KT politike prema modelu *tvrde moći* ilustruje se u studiji preko stanovišta M. Malvestija (2002) koji kritički vrednuje rezultate i posledice intervecija tj. avio-napada SAD u studijama slučaja: Libija 1986, Irak 1993, Sudan i Avganistan 1998. Malvesti ovaj KT koncept određuje preko dva osnovna cilja: prevencije (i suprotstavljanja aktuelnoj pretnji) i (principa) odgovornosti terorista za svoja dela. Zaključuje da pomenuta bombardovanja nisu sprečila dalje akte terorizma, da je vojna akcija „alat neprijateljstva i kaznene akcije, više no pravde“, te da je pomenuta opcija „tup, neefikasan instrument koji stvara ciklus osвете“. Usvajajući kao šire prihvaćenu teorijsku preporuku „budite oprezni sa nasilnim pristupima“, studija je kritički intonirana prema „war model“²⁴. Opciju *meke moći* kao drugi strateški pristup kontraterorizmu koncipirao je P. Sederberg u radu *Conciliation as Counter-Terrorist Strategy* (1995). Razmatrajući pitanje pomirenja (usklađivanja) Sederberg ističe pojam vremena (da ono što se radi na kratak rok ne može na duži rok, i obrnuto) kao važan faktor razmatranja efikasnosti pomirenja, shvaćenog kao deo sveobuhvatne strategije. Zasnivajući svoje argumente

---

srednjoročnom antiterorističkom strategijom koja se fokusira na podrivanje osnovnih snaga organizacija uključenih u terorističke aktivnosti“.

20 M. Y. Omelicheva, op. cit.

21 J. Rineheart, op. cit. Uz naznaku da „oba modela retko funkcioniše u skladu sa apstraktnim teorijama tokom stvarne kontraterorističke kampanje. Dok demokratije imaju tendenciju da podrže demokratske ideale i očuvanje građanskih sloboda, njihova nastojanja u borbi protiv terorizma nasilno su neprestano testirala granice modela krivičnog pravosuđa“.

22 Ibidem: „To bi zahtevalo restrukturiranje rasprave oko *direktnog i indirektnog pristupa kontraterorizmu* (kurziv PP). Direktni pristup bi bio neprijatelj-centrična doktrina koja se sastoji prvenstveno od ofanzivnih, tvrde moći taktika poput napada predatora i bespilotnih letilica, operacija specijalnih snaga, pojačanog održavanja reda i obaveštajnih operacija... Indirektni pristup meke moći bi se sastojao od populaciono-centričnih metoda, i sadržao bi funkcije kao što je izgradnja kapaciteta, ekonomski razvoj, i kontra-radikalizacija fokusirana na uzroke koji omogućavaju terorizmu da buja... ostaje da se vidi da li meke alternative vlasti kao što su promocija demokratije, ekonomski razvoj, i kontra-radikalizacija efikasno rešavaju loše definisane 'ključne uzroke' terorizma“.

23 *Theoretical Treatise on Counter-Terrorism Approaches, Transnational terrorism, Security & the Rule of Law*, Deliverable 10, Work package 6, 19 October 2007, Internet, pp. 13-16.

24 Vidi Ibidem, p. 27.

na mišljenju da je terorizam taktika političke borbe, posmatrajući pregovaranje kao opciju u okviru šireg političkog konteksta suprotstavljanja terorizmu, Sederberg identifikuje faktore koji utiču na uspeh strategije pomirenja, uključujući i imperativnost razjašnjavanja konteksta za raspravu²⁵. Zaključuje se da *prihvatanje određenog KT pristupa u velikoj meri zavisi od vladinog viđenja terorizma*, da oni koji smatraju da je terorizam oblik ratovanja često pribegavaju represivnom odgovoru, dok su oni koji vide terorizam kao krivično delo (EU) u mogućnosti da više podržavaju legalna rešenja, kao što je pomirenje kao strategija, što nudi širi spektar odgovora.

Kritički osvrti na ratni model su zaista bogati²⁶, nalazimo ih i u raznovrsnim akademskim radovima. Ističe se²⁷ da ratni model shvata terorizam kao pretnju postojanju države i koristi vojnu silu i obaveštajne agencije sa malo ili nimalo obzira u odnosu na nivo agresije, te mu je glavni nedostatak rizik da se izgube moralne i pravne osnove delovanja koje daju prednost legitimiteta nad teroristima (te je kontroverzan za liberalne demokratije, a karakterističan je odgovor neliberalne države)²⁸.

25 S tim u vezi upućuje se, Ibidem, pp. 15-16, na model interakcije vlada i terorističkih organizacija (Ethan Bueno de Mesquita, 2005) „zasnovan na hipotezi da terorističke organizacije postaju sve više militantne sledeći ustupke vlade“, gde se „povećanje borbenosti javlja zato što umereno terorističke frakcije, koje najčešće prihvataju ustupke vlade, ostavljaju prostor za ekstremističke frakcije da preuzmu kontrolu“.

26 Tako B. Darnell, op. cit. – mada ističe da *criminal-justice model* ima svoje granice jer je izraženo reaktivan po prirodi i odgovarajući tek za određene taktike koje teroristi koriste *ad-hoc* – ima više kritičkih opaski na *war or military model*. Napominje da je to atraktivan izbor za zapadne države jer njime koriste sva raspoloživa efektivna sredstva i svoje taktičke prednosti (posedovanje visoko obučениh armija i superiorne vatrene moći), ali: da je ova strategija ograničeno efikasna zbog asimetrične strategije terorista (izbegavanja sukoba i napada na civile); da upotreba vojske može biti posebno kontraproduktivna kada se ne koristi na kontrolisan način (uz masovne kolateralne gubitke); posebno: „Kako represivne politike kontraterorizma SAD i posebno Izraela ignorišu značaj osvete u motivisanju terorista, strategija odvratanja kažnjavanjem stvara ciklus nasilja i nije sposobna da odvrati, pa čak dugoročno i širi terorizam“.

27 E. Tayfun, op. cit., pp. 10-13; 55-64, Internet.

28 Takođe, Ibidem, da: vojska, kao ključni instrument modela, ima istorijsku tendenciju da deluju autonomno u toku obavljanja svojih operacija, a to čini pitanje legitimiteta ozbiljnijim zbog nedostatka civilne kontrole KT mera; vojni odgovor na terorizam može dovesti ne samo do tenzija u civilno-vojnim odnosima i slabljenja civilne kontrole vojske („Visoko militarizovane politike protivterorizma takođe su izazvale društva da posmatraju vojnu opciju na duži rok kao održivu opciju za pronalaženje rešenja političkih problema“), već i do autoritarnih vojnih režima; „odgovor na terorizam i druge ne-tradicionalne misije sa oružanim snagama mogu oslabiti vojne sposobnosti u konvencionalnom ratovanju“, odnosno uzrokuju „preusmeravanje resursa i fokusa od prvobitnih dužnosti vojske kao što su borbena obuka i ratovanje“; pored više neželjenih efekata (enormni troškovi, kršenje prava i sloboda, legitimacijski problemi kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom nivou, antagoniziranja šire populacije) model može imati samo kratkoročne pozitivne efekte – dok su dugoročno efekti izraženije negativni. Ističe se da teroristi u svoju korist operacionalizuju odgovor države primenjujući (često u kombinaciji) tri taktike – provokacija, polarizacija i mobilizacija, kako ih koncipira Audrey Kurth Cronin – što *war model* ne poštuje. Države upadaju u zamku koristeći represivne mere. Upozorava se (Crelinsten and Schmid) da postoji velika verovatnoća javljanja ciklusa nasilja i kontra-nasilja (osvete i kontra-osvete), potom jačanja političkog uticaja terorista kreiranjem javnih simpatija, time stvaranja nove regrutacione osnove za terorističke organizacije („Kako Maria Rasmussen ukazuje... ETA je koristila ove cikluse nasilja kao deo svoje strategije i nazvala ih je akcija-represija-akcija spirala“). Kontraproduktivni efekat modela je da može izazvati povećanu grupnu koheziju u terorističkim organizacijama, te „represivne akcije u velikoj meri vode do eskalacije nasilja preko jačanja organizacionih veza“.

Iz perspektive odnosa pomirljive i prinudne politike, dokazuje se da drugopomenuti model može da podstakne terorizam²⁹. Ukazuje se na studiju u kojoj se razmatraju *hawkish policies* odvratanja (okarakterisane kao vojna upotreba sile)³⁰ u odnosu na transnacionalnu terorističku pretnju, i tvrdi da takva politika sama ne može da reši problem i da može biti neefikasna³¹. Potom, da nenamerne posledice KT politika mogu biti mnogo nepovoljnije od nameranih, dok upotreba masivne sile ne samo da ne smanjuje terorizam već ima intezivirajući i eskalirajući efekat. Naime, KT politike koje se oslanjaju samo na silu (i imaju tvrdokorni stav protiv pregovara sa terorističkim organizacijama) produbljuju i održavaju ciklus terorističkog nasilja, a kao nenamernu posledicu imaju širenje terorizma u druge zemlje³².

*Prihvatao stanovišta onih istraživača koji skreću pažnju da se – mada različite strategije koje se iskazuju preko različitih modela delovanja i prioriteta, posebno odnosa prema kategoriji ustupaka teroristima – ratni model i pristup „ovladavanja rizikom“ ne smeju tretirati kao isključivi, ukoliko se želi efikasan odgovor na terorističku pretnju. Što se može vezati za rešenje odnosa Counterterrorism i Counterinsurgency*³³.

Uvažimo i stav da apstraktna formula ne može biti prihvaćena: „Represija i posredovanje ne predstavljaju međusobno isključive antiterorističke taktike. Primamljivost šargarepe koja je metafora za pregovaranje, često zavisi od nivoa pretnje represivnog štapa. Konačno, ni represija ni pregovaranje ne odbacuje potrebu za smanjivanjem ranjivosti (odbrane), ograničavanje planiranih napada (obaveštajna služba) i pripremljenost za vanredne situacije (oporavak)“³⁴.

U studiji „Concepts of Terrorism: Analysis of the rise, decline, trends and risk“³⁵ se izlažu faktori od uticaja na opadanje terorističkih organizacija: unutrašnji – utemeljeni u terorističkim grupama, i spoljašnji – varijable van sfere uticaja organizacije koje mogu imati uticaj na funkcionisanje grupe. Moguće mere vlada usmerene na opadanje terorističkih aktivnosti određuju se kao *mere štapa* („Stick“) ili *šargarepe* („Carrot“). Kako ih formuliše Kronin (Cronin 2006), faktori označeni kao „štap“

29 Vidi J. D. Stephenson, op cit., p. 14.

30 *hawkish* – jastrebov, nalik na jastreba.

31 Poziva se na: G. Sanico, M. Kakinaka /2002/, Terrorism and Deterrence Policy with Transnational Support, *Defence and Peace Economics* 19, no. 2.

32 Ističe se da su Enders i Sandler (W. Enders, T. Sandler, 1993) utvrdili da je osvetnički napad SAD na Libiju izazvao porast terorizma. Takođe, da su rezultati novije studije (Sheehan, Sascha, 2009) o GWOT pokazali 74% porasta terorizma nakon njegovog početka, i povećanje broja incidenata sa smrtnim posledicama od 168%. Uz napomenu: „Ovo podržava ranije pomenuto istraživanje koje je pokazalo da *hawkish policies* imaju efekat eskaliranja transnacionalnog terorizma. Zanimljivo je, kada su isključeni događaji u Izraelu, Iraku i Avganistanu iz njihove analize, za početak GWOT nije utvrđeno da značajno povećava broj transnacionalnih terorističkih incidenata, ali je za invaziju na Irak i pojavljivanje fotografija iz Abu Graiba utvrđeno da imaju značajne statističke efekte na broj incidenata i broja smrtonosnih incidenata“. Vidi J. D. Stephenson, op cit., pp. 16-18.

33 J. Rineheart, op. cit., upućuje na ocenu Džona Brenana (John Brennan) da SAD mora da se pripremi za dugotrajnu borbu protiv Al-Kaide, ali „bitku koja bi trebalo prebaciti borbu od prizemnih sukoba koji čine *counterinsurgency* u senku tajnijih operacija protiv terorista“.

34 D. Petrović /2009/: Samoubilački terorizam, *Strani pravni život*, br. 3, str. 103-104, uz upućivanje na P. C. Sederberg, bez bližeg određenja izvora.

35 Concepts of Terrorism: Analysis of the rise, decline, trends and risk, *Transnational terrorism, Security & the Rule of Law*, Deliverable 5, WP 3, Dec. 2008, Internet, p. 28, pp. 45-46, pp. 47-49.

uključuju represiju, zastrašivanje i progon, dok faktori označeni kao „šargarepa“ obuhvataju socijalne mere vlade, pregovore između grupa i države, uključivanje u demokratsku politiku, kao i mere nudenja pristalicama terorističke grupe (bolje) alternative. Odnosno, mere usmerene na odcepljenje članova grupe od radikalnih elemenata, što ostavlja samo tvrdo jezgro koje prihvata terorizam. Ovo, napominje se u studiji „može dovesti do lakše legitimizacija čvršćih sredstva protiv pojedinaca sada izloženih kao beskompromisno tvrdo jezgro“. Koncept opadanja³⁶ i KT mera tabelarno su iskazani (vidi Tabela 1. i Tabela 2.).

Tabela 1.: Faktori opadanja terorističkih organizacija

Br.	Unutrašnji	Spoljašnji
1	Izgaranje (<i>Burn-out</i>): gubitak posvećenosti članova	Preduhitrivanje / preemptivne mere vlada (<i>Preemption</i>): hvatanje ili ubistva aktivnih terorista (i činjenje njihovih potencijalnih meta težim za napad)
2	Usporavanje (<i>backlash</i>): podozrenje ili gubitak narodne podrške / naklonosti	Strategije zastrašivanja (<i>Deterrence strategies</i>): podizanje (potencijalnih) troškova terorizma i sniženje nagrada za teroriste kao i za potencijalne sledbenike
3	Odluka grupe da napusti terorizam	Priroda nezadovoljstva se menja
4	Organizaciono rasipanje grupe: podele, smrt lidera	Postizanje cilja
5	Neuspešna generacijska tranzicija	Državna represija

Tabela 2.: Moguće vladine mere od uticaja na opadanje terorizma³⁷.

Br.	Šargarepa	Štap
1	Prihvatanje/kooptacija terorista u politički proces	Zatvaranje terorista, razbijanje grupe izolacijom članova
2	Lakše kazne za stare zločine u zamenu za informacije	Ubistva terorista
3	Dijalog sa terorističkom grupom ili povezanom političkom partijom	Blokiranje terorističkih fondova
4	Mir ili proces demilitarizacije	Uništenje terorističkih utočišta/kampova za obuku
5	Iskorak ka javnosti u vidu medijskih i društvenih projekata protivnih radikalizaciji i polarizaciji	Opšta represija: suspendovanje nekih građanskih sloboda, zakonskih uslova, itd.

Zaključuje se: da neke od mera mogu čak ojačati terorizam, odnosno, da unutrašnji faktori mogu u određenoj meri biti ubrzani spoljnim merama, pri čemu: „Čak i ako ovi faktori ne iskorene u potpunosti neku grupu, oni će doprineti odvajanju umerenih od tvrdog jezgra ostavljajući samo drugopomenute koji prihvataju nasilje. To bi moglo da legitimise tvrdu liniju protiv preostalog jezgra“; da vlade moraju koristiti

³⁶ Vidi Ibidem, pp. 40-43.

³⁷ Tabele su preuzete iz studije, forma je neznatno izmenjena i sadržaj preciziran na osnovu konstatacija iz studije. Inače, Ibidem, p. 23, ukazuje se da su Ros i Gur (1989) definisali dva spoljna faktora opadanja (*preemption* i *deterrence*) i dva unutrašnja (*burnout* i *backlash*), tvrdeći da su unutrašnji značajniji: „Oni mogu da kreiraju kontekst koji može da pruži legitimitet spoljnim faktorima koje donose vlade. Unutrašnji faktori, međutim, mogu takođe biti ubrzani spoljnom aktivnošću“.

različite pristupe ('*carrots*' ili '*sticks*') za različite organizacije da bi optimizirale šanse za uspeh; da se iz prošlih događaja može učiti, ali da se moraju pažljivo razmotriti i sagledati ključni momenti: vremenski okvir, mogućnosti kompromisa, mogući pravci samoodređenja terorističkih grupa, odnosi snaga u okviru šireg političkog konteksta. Mere treba prilagoditi situaciji, pošto se može izvesti malo osnova za predviđanje iz analize prošlih iskustava, zbog jedinstvenosti svake terorističke grupe i situacije u kojoj se sukob razvija³⁸. Mnogo faktora u igri može dovesti do savim suprotnih ishoda istovrsnih KT mera, što podržava tezu da *delotvorna borba protiv terorizma mora biti određena lokalnim kontekstom*, ma koliko međunarodni činioци bili od uticaja.

Da se osvrnemo i na koncepte *burnout* (izgaranje) i *backlash* (usporavanje), jer se mogu shvatiti ne samo kao faktori opadanja terorističkih aktivnosti, već i kao KT taktike ili strategije. Darnel polazi od sledećeg: „Rosovo i Gurovo izjednačavanje kontraterorizma sa preempcijom, odvrćanjem, *burnout* i *backlash* je od posebnog značaja: 'Preempcija i odvrćanje su kontraterorističke politike koje mogu da smanje ili eliminišu nasilne sposobnosti terorista. *Burnout* i *backlash* su opšti uslovi koji smanjuju političke mogućnosti grupa da koriste terorizam“. Tačnije, za Rosa i Gura *burnout* znači smanjivanje posvećenost člana grupi i njenim ciljevima, dok se *backlash* odnosi na 'opadanje političke podrške za dela i ciljeve terorista'³⁹. Ili: „Prema Stolu, *burnout* može biti olakšan obezbeđivanjem alternativa i ekonomskih podsticaja za članove organizacija koje nisu zasnovane na porodici, klanu ili drugim jakim vezama, dok *backlash* može biti unapređen preko 'akcija koje antagonizuju i otuđuju terorističku organizaciju od šireg društveno-političkog konteksta u koji je ugrađena...'“⁴⁰.

3. KLASIFIKACIJE

Može se već jasno uočiti i da se sadržaji i aspekti do sada navedenih dihotomiја preklapaju, što potvrđuju konstatacije jednog od istraživača: da su stavovi prema kontraterorizmu često polarizovani na 'meka' kompromisna shvatanja i 'tvrde', nepopustive, autoritarne poglede; da prvopomenuta – koja Šmid (Schmid) klasifikuje kao *conciliation* – mogu uključivati određene kompromise (direktno pregovaranje sa teroristima) i reformu (rešavanje osnova nezadovoljstva bez direktnog 'trgovanja' sa teroristima), a da drugi represivni ili odgovor silom (alternativno *war model and criminal justice model*) obuhvata pravna sredstva ili vojnu silu; da su ovo različiti politički izbori KT modela koje su Ros i Gur označili izjednačavanjem kontraterorizma sa *burnout* i *backlash* (često zanemarenim) i preempcijom i odvrćanjem (koji dominiraju)⁴¹.

Analitičari ističu da *criminal justice and war models* (kao i *kratkoročno-reaktivni* i *dugoročno-preventivni pristup*) u stvarnosti ne postoje u čistom obliku, pošto države primenjuju mešovite modele. Često se registruje:

38 Vidi Ibidem, p. 48.

39 B. Darnell, op. cit., upućuje na: J. Ross and T. Gurr /1989/: Why Terrorism Subsidies: A Comparative Study of Canada and the United States, *Comparative Politics* 21.

40 B. Darnell se poziva na M. Stohl /2006/: Counterterrorism and Repression – in *The Roots of Terrorism* (L. Richardson ed.).

41 B. Darnell, op. cit.

– Klasifikacija koju su 1993. godine ponudili Krelinsten (R. Crelinsten) i Šmid (A. P. Schmid), formulisali su je preko nekoliko dimenzija: distinkcije dugoročnih i kratkoročnih politika, politike prinude u odnosu na pomirljivu (*accommodating*) politiku, kao i razliku po osnovu domaće i međunarodne politike;

– Neki teoretičari (A. Pedahzur, M. Ranstorp, 2001) su napravili osnovu za srednju kategoriju politike, dok je Posner (E. Posner, 2002) uočio tendenciju vlada da se bore protiv terorizma menjajući pravila i propise kao osnov za posebnu kategoriju. Slično, Boumik (A. Bhoumik, 2004) je u komparativnoj studiji KT politika (SAD-a, Izraela i Indije) formulisao obaveštajni model (*'intelligence model'*), koji obuhvata politike koje se oslanjaju na proširena ovlašćenja obaveštajne službe i često uključuje vansudske mere, kao što su posebni sudovi i likvidacije osumnjičenih terorista⁴².

Potvrđuje se ocena Omeliševe da je – koliko god dihotomije bile metodološki korisne – kada se analiziraju modeliteti suprotstavljanja terorizmu potrebno imati u vidu i druge (šire) kriterijume i pokazatelje. Dodajmo: neophodna je kompleksnija sistematizacija i diverzifikacija KT mera.

Tako je Frej formulisao *model strategijskog odgovora na terorizam koji se razlikuje od tradicionalne politike odvratanja*⁴³ pružanjem pozitivnih podsticaja da se odbaci terorizam. Osnov odgovora je podizanje oportunitetnih troškova (*opportunity costs*) za potencijalne teroriste, odnosno stvaranje spleta okolnosti koji daju priliku teroristima da sagledaju gubitak potencijalnog dobitka ukoliko izaberu alternativu terorizma. Ponuđene mogućnosti, odnosno modaliteti, su:

- *'reintegracija terorista'*, što podrazumeva preduzimanje mera kojima se probija društvena izolacija koja produkuje terorizam i kod terorista stvara drugačiji osećaj pripadnosti – osim onog koje pružaju i kontrolišu terorističke organizacije (preko isključivosti i negovanja mržnje, ekstremizma koji ojačava segregaciju) – čime se podriva i kohezija terorističkih grupa. Načini da se (potencijalni) teroristi motivišu za interakciju sa drugim članovima društva su raznovrsni: mogu biti uključeni u diskusije povodom razloga nezadovoljstva, dobiti pristup političkom procesu, ili simpatizerima terorističkih opcija biti omogućen pristup medijima (Holandija);

- *'dobrodošlica pokajnicima'*: teroristima mogu biti ponuđena smanjenja (oslobođenja od) kazni i sigurna život u budućnosti, ako su spremni da napuste organizaciju i pruže kvalitetne informacije od značaja za organe bezbednosti;

- *'ponuda dragocenih mogućnosti'*⁴⁴.

42 Mapping Counterterrorism: A categorization of policies and the promise of empirically-based systematic comparisons, p. 6.

43 B. S. Frey, op. cit., p. 3: „Preovladavajući odgovor na terorističke napade je bio *coercive military counter-terrorism*... Odvratanje podrazumeva *pretnju* oštećenja protivnika. Najuspešnije je kada se zapravo ne sprovodi. Odvratanje ostavlja protivniku, u ovom slučaju terorističkim grupama, mogućnost da izaberu da li da odustanu od buduće nasilne akcije, a ako je nasilje izabrano da su troškovi nametnuti“.

44 Misli se na mogućnost da „lica koja imaju sklonost da slede terorističke ideje i preduzimaju terorističke akcije mogu biti pozvana da posete strane zemlje. Univerziteti i istraživački instituti, na primer, mogu da ponude takvim osobama mogućnost da o svojoj ideologiji diskutuju sa intelektualcima. Gosti mogu, štaviše, da nastave studije... Najmanje što bi se postiglo je da (potencijalni) teroristi imaju pristup novim i radikalno različitim idejama“. Vidi Ibidem, posebno pp. 7-11.

Razmatrajući koncept borbe protiv samoubilačkog terorizma D. Petrović konstatuje da je akcenat „na dve 'komplementarne političke i operativne strategije'...“⁴⁵ ali reagovanja na izazove terorizma svrstava u četiri kategorije: 1. Odbrana i uništavanje u cilju odvracanja; 2. Istraživanja i aktivnosti obaveštajnih službi „koja vode ka interdikciji“; 3. Reagovanje i korektivne mere koje vode ka oporavku; 4. Kompromis i nagodba koji vode kooptaciji⁴⁶.

Mićić pri razmatranju odgovora na samoubilački terorizam takođe konstatuje da iskustva „navode na zaključak da postoje dve političke i operativne strategije“, a potom izlaže *operativne, obaveštajne, protivterorističke, bezbednosne, psihološke i političke mere*⁴⁷.

Feron (J. D. Fearon)⁴⁸ polazi od konstatacija da je dugoročno centralni bezbednosni problem napad korišćenjem oružja za masovno uništenje, da napredak nauke i tehnologije omogućava da manje grupe ili pojedinci sve lakše nabave sredstva neizrecive destrukcije, da sve više ljudi zna kako da ih izgradi ili to može lako naučiti. Ocenjuje da je *neizvodljiva vladina politika koja je pod stalnim pritiskom 'ludih' ideoloških konstrukata*, želje da se ubije i uništi za neke ideale i uzroke – ali se nameću restriktivne i antiliberalne mere. Razmatra *tri modela odgovora na opasnost od terorizma katastrofe*:

- *war model* (izražen u sintagmi “*the war on terrorism*”) koji, za razliku od konvencionalnog rata u kome se zna ko je neprijatelj i gde su mu snage, u slučaju katastrofičnog terorizma nosi problem da se uoči neprijatelj, i kako ga napasti;

- *crime model*, koji tretira terorizam kao problem konvencionalnog kriminala kojim treba da se bavi sistem krivičnog pravosuđa. Sa običnim kriminalom ideja je da policija istražuje zločine pošto se dese, što proizvodi dovoljno visoku verovatnoću da odvraća (*deter*) potencijalne kriminalce, tako da se stopa kriminala održava na podnošljivo niskom nivou: problem koji može biti smanjen, ali nikada u potpunosti eliminisan. Međutim, zločin je pogrešno uzeti kao osnov za razmatranje *catastrophic terrorism* zbog obima i karaktera posledica koje nosi, potom jer su teroristi spremni da umru da bi počinili ove zločine (te odvracanje ne funkcioniše). Problematizuju se efikasne procedure za ispitivanje moguće zavere da se izvrše teroristički akti;

- *ounerinsurgency model* se razmatra polazeći od stava (analogije) da ako definišemo terorizam kao nasilne napade na ne-borce, sa namerom da se prisili protivnik ili da se utiče na treću stranu, velika većina terorizma u svetu se ne odvija u razvijenim zemljama (čak ni u Izraelu) već uglavnom u vrlo siromašnim zemljama, u građanskom ratu koji se odlikuje tehnikama bunta i protiv-pobunjeničkim tehnikama. U gerilskom ratu civili su redovno na meti kako pobunjenika tako i vladinih snaga, obe strane imaju tendenciju da koriste kolektivno kažnjavanje: vlada da bi odvratila od davanja pasivne ili aktivne podrške pobunjenicima, dok pobunjeničke

45 Vidi D. Petrović, op. cit., str. 93.

46 Vidi Ibidem, str. 101-103.

47 Vidi P. Mičić /2006/: *Samoubilački terorizam*, Beograd, Udruženje diplomaca Centra Džordž K. Maršal: Altera, Beograd, str. 73-79.

48 J. D. Fearon /2003/: “Catastrophic terrorism and civil liberties in the short and long run-draft”, Internet.

snage često čine masakre u selima čiji su meštani osumnjičeni za pomoć vladi (kako bi uticali na druga sela). Problemi sa kojima se suočavamo u odgovoru na pretnje od terorizma katastrofe su strukturno slični problemima sa kojima se suočavaju države sa pobunom: kako razlikovati aktivne pobunjenike od ostatka populacije u kojoj su se skrivali?; da ako uhapsu ili ubiju pogrešne osobe, ili ugroze građanske slobode, vlade mogu pogoršati situaciju i stvoriti veću podršku gerilcima; ali ako vlade ne uspeju da spreče napade gerilaca gube kontrolu nad teritorijom i prihode od poreza, a političke posledice su i javno nezadovoljstvo. Feron smatra da stoje dve, malo kontradiktorne propozicije:

(A) Vrlo je verovatno da država porazi ili minimizira bunt bez značajnih kršenja građanskih sloboda i ljudskih prava putem *zakonskih izmena koje daju ovlašćenja pritvora i istrage – koja idu i više od onoga što je neophodno da bi se suprotstavila običnom kriminalu* – a što odražava prirodu opasnosti (nužno je povećanje sposobnosti država da prati i istražuje ponašanje pojedinca, uspeh zavisi od sposobnosti da pritvori i ispita osumnjičene koji još nisu počinili zločin), i

(B) U isto vreme, *zloupotreba građanskih sloboda i ljudskih prava od strane državnih snaga može da ugrozi, ne da pomogne naporima protiv pobune, povećavajući podršku za pobunjenike i podrivajući podršku vladi. Arbitrarnost upotrebe i zloupotrebe vlasti može se sprečavati* ustavnom zabranom određene radnje, zakonima koji se tiču prava, ili kreiranjem alternativne vladine institucije koja prati stanje i aktivnosti. Ako efikasna odbrana od terorizma zahteva suspenziju *habeas corpus*, rasno profilisanje, tajna pretraživanja i slično, onda te akcije treba da budu predmet monitoringa od strane sudske vlasti, novih pravosudnih organa, sistema revizije ili tome slično⁴⁹.

Gilke (A. Guelke)⁵⁰, napominjući da vlade mogu primenjivati različite pristupe u različitim kontekstima, kao i da je *kod tipova reč o istim metodama a različitim standardima*, nudi sledeću tipologiju odgovora država na terorizam:

- *strategija gušenja ili potiskivanja (suppression)*, koja je najadekvatnija ukoliko teroristička pretnja dolazi spolja (izvan zajednice), dok na internacionalnom nivou strategiji odgovara jednosmeran, vojni odgovor;
- *strategija kriminalizacije (criminalisation)*, na internacionalnom nivou strategiju karakteriše višespektni, multilateralan pristup;
- *strategija prilagođavanja ili ustupaka (accommodation)*.

Gilke smatra da u osnovi strategije odgovaraju na pitanje kako se politički motivisano nasilje počinioaca tretira u odnosu na obične kriminalce: vrlo oštro (strategija potiskivanja), na isti način (strategija kriminalizacije), ili blaže (strategija prilagođavanja). Strategiju prilagođavanja ocenjuje neadekvatnim, neproporcionalnim odgovorom,

49 J. D. Feron ukazuje na opasnost *spirale kontraterorizma*: „Posle dramatičnog terorističkog napada, političari se suočavaju sa izuzetno jakim pritiskom da 'urade nešto, što za svrhe reizbora treba da bude vidljivo i lako objašnjivo biračima. Promena zakona da bi se dala veća ovlašćenja za sprovođenje zakona uklapa se u račun... Donohue napominje da su u slučaju... Severne Irske kontrateroristički zakoni koji su doneti kao reakcija na velike napade imali tendenciju da ostanu važeći... Rezultat je efekat zupčanika ili spirale, na veliku štetu građanskih sloboda“.

50 A. Guelke, neautorizovane beleške sa predavanja na Fakultetu političkih nauka, Beograd, 18. maj 2004.

pošto podrazumeva mirenje sa situacijom, karakteriše je ignorisanje stvarnosti i političke dimenzije, kao i stoga što samo privremeno zadržava nasilje – što u krajnjem može da pogorša konflikte.

U studiji *Security sector reform and the fight against terrorism*⁵¹ se istražuje reforma sektora bezbednosti sa posebnim osvrtom na zemlje Trećeg sveta i izlažu KT koncepti: preventivni (teže da se usmere na motive potencijalnih terorista kako bi sprečilo iniciranje terorističkih planova), aktivni (nastoje da spreče pokretanje napada) i pasivne odbrane (minimiziraju se posledice napada). Uz napomenu da se navedene *tri osnovne opcije (grand strategies)* mogu kombinovati, i da sve imaju strateške i taktičke implikacije. Postavke koncepata su:

- „*Preventative counterterrorism*“: Ako teroristi racionalno računaju troškove i koristi svojih poteza, država bi trebalo da ih odvraća smanjenjem ili povećanjem troškova koje imaju od svojih aktivnosti. U običnoj strategiji odgovor je odvratanje kažnjavanjem (*deterrence by punishment*);

- „*Counterterrorism and active defence*“: Aktivna odbrana protiv terorizma pretpostavlja da se teroristi mogu identifikovati, biti zarobljeni ili ubijeni pre napada. Ukazuje se na legalnost akcije kao „upozoravajuće samoodbrane“ (*anticipatory self-defence*) – kada je to jedini način za državu da odbrani sebe i svoje građane od napada – jer država u opasnosti ima pravo da spreči napade i putem vojne akcije. Problem je da se teroristi ne okupljaju na način pogodan za vojne mete napada – što uzrokuje kolateralne štete – mada su neki „hirurški napadi“ uspešni. Stoga pristup pretpostavlja tačno i pouzdano znanje o kretanju i lokaciji terorista – u protivnom aktivna odbrana postaje kontraproduktivna;

- „*Passive defence against terrorism*“: Pasivne ili zaštitne mere mogu biti podejljene na opšte (savremena društva su inherentno osetljiva, nemoguće je kontinuirano braniti sve sisteme; uz to, mete napada kod sajber-terorizma su ne-teritorijalne i time nisu pogodne za ciljanu odbranu) i specifične mere, tj. mere odbrane od konkretnih, izglednog napada. U odsustvu pouzdanih obaveštajnih podataka vrednost pasivne odbrane (izgleda da) zavisi od procene rizika (verovatnoće napada) – što je teško jer su teroristi racionalni strateški protivnik: mogu se jednostavno prilagoditi prebacivanjem na druge oblike napada, ili, zaštićena zemlja protiv jedne vrste pretnje verovatno uzrokuje da teroristi napadnu negde drugde. Što je *problem „najslabije karike“*.

Zaključci studije su da reforme bezbednosnog sektora nisu jednoznačne ukoliko se želi efikasnost: *da veze između reforme sektora bezbednosti i borbe protiv terorizma nisu očigledne niti jake, i da ne mogu unapred zaštititi zemlju od svih oblika terorizma – mada određeni elementi reformi mogu biti od koristi protiv specifičnih oblika terorizam, pod specifičnim uslovima*; mada neke pasivne mere odbrane mogu biti efikasne protiv „terorizma uopšte“ većina preventivnih i aktivnih mera može, u najboljem slučaju, biti efikasna protiv specifičnih oblika terorizma; ostaje „*weakest link problem*“ („zaštita od jedne vrste terorizma jednostavno poziva teroriste da preispitaju svoju taktiku i istraže preostale mogućnosti“).

51 B. Møller, *Security sector reform and the fight against terrorism, DIIS Report 2007:12*, Danish Institute for international studies, Copenhagen, 2007, Internet.

Ističući da svaka država ima određeni *način tumačenja terorizma* – uz mogućnost mnogih preklapanja i mešanja tumačenja – Makarišev (A. S. Makarychev) je nastojao da pokaže da ova tumačenja uzrokuju da države odgovaraju na terorizam na tri različita načina: politički, kriminalni ili klinički. Zaključuje da „teroristi uvek pokušavaju da predstave svoje aktivnosti u političkim okvirima, dok država može pokušati da politizuje, de-politizacije, kriminalizuje ili ’medikalizuje’ teroriste“⁵².

Registrujemo klasifikaciju KT politika preko koje se istražuje efikasnost više opcija i kombinacija odgovora na specifične terorističke pretnje, a koja polazi od pristupa ’ne preduzimati ništa’ (*Do nothing*: što podrazumeva ignorisanje problema terorizma i odbijanje da se uhapsu teroristi koji operišu u zemlji), zatim pomirenja (*Conciliation*), pravnih reformi, ograničenja (*Restriction*: „mere preduzete da se ograniči podrška grupe i njene aktivnosti“) i nasilja kao poslednjeg, petog modusa⁵³.

U studiji „Mapping Counterterrorism: A categorization of policies and the promise of empirically-based systematic comparisons“ ukazuje se da postoje akademski pokušaji klasifikacije KT politika ali da ni jedna od kategorija nije indukovana iz sistematskog, empirijskog poređenja. U studiji je analizirana i upoređivana KT politika jedanaest država članica EU sa naglaskom na strateške prioritete (*Prevent, Protect, Pursue and Respond*). Rezultati daju osnov za *formulisanje empirijski zasnovane kategorizacije KT politika* unutar EU zasnovane na razlikama u implementaciji četiri strateška lanca:

– *The maximalist approach*: kod država koje iskazuju relativno visok rezultat za sva četiri strategijska lanca, odnosno imaju pokrivene sve aspekte kontraterorizma, a to su Češka Republika, Danska, Velika Britanija i Nemačka. Pri tom su Velika Britanija i Danska bliže *’human agent’* pristupu, dok Nemačka izgleda da ima najbalansiraniju politiku jer poklanja pažnju svim strateškim pravcima delovanja;

– *The human agent approach*: obrazac u kojem su relativno najznačajnije mere određene preko *Prevent* i *Pursue* strateških zadataka, pristup registrovan u Italija i Holandiji (u određenoj meri sveobuhvatniji, izraženiji po sva četiri lanca delovanja)⁵⁴;

– *The confrontational approach*: obrazac agresivnog delovanja koji percipira terorizam kao neprijatelja koga treba uništiti⁵⁵;

– *The antagonistic approach*: karakterističan za zemlje koje imaju izražene mere po svim strateškim pravcima osim u oblasti prevencije („gde države pokušavaju da

52 Vidi: A. S. Makarychev /2006/: *The Grammar of Terrorism: Rethinking the Concept of Asymmetric Threats* – in: *National Counter-Terrorism Strategies: Legal, Institutional, and Public Policy Dimensions in the US, UK, France, Turkey and Russia*, (R. W. Ortung and A. Makarychev, ed.), IOS Press, Internet. Naznačimo: u političkoj sferi država definiše teroristu kao Neprijatelja, kako bi opravdala agresivan odgovor, u krivičnoj sferi može da pokuša da oduzmu teroristima politički ugled i označi ih kao obične kriminalce koji nemaju legitimne ili uopšte nemaju ciljeve, dok „kliničkim odgovorom država označava teroriste abnormalnim ili devijantnim, identifikujući ih kao ljude kojima je potrebna medicinska pomoć“.

53 G. Miller /2007/: “Confronting Terrorism: Group Motivation and Successful State Policies”, *Terrorism and Political Violence*, pp. 331–350, prema John D. Stephenson, op. cit.

54 Bliže Mapping Counterterrorism: A categorization of policies and the promise of empirically-based systematic comparisons, pp. 15-16.

55 Bliže Ibidem, pp. 16-17.

zadrže lojalnost građana ili ubedjujući ih u vrednost demokratije i vladine najbolje namere, ili popravljajući društvene i materijalne životne prilike“), konkretno Poljska i Španija⁵⁶.

Analiza specifičnih problemskih okvira kontraterorizma takođe nekad podrazumeva formiranje klasifikacija i tipologija. Klasifikacije odražavaju pristup u analizi određenog problema, mada i tada *mogu da prate šire prihvaćene modele*. Primera radi, izvodi se analiza kontraterorizma Francuske i Velike Britanije preko tri korpusa mera: imigracije i azila, preventivnih i represivnih mera⁵⁷.

Razmatra se odnos strategije i taktike terorista, njihova instrumentalizacija medijima (stvaranje atmosfere straha i panike), funkcija i položaj medija u savremenom društvu, manipulacija medijima i samih medija, normativno uokviravanje njihove uloge (uz traženje ravnoteže između obezbeđivanja slobode govora i odgovornosti za posledice izrečenog) i koncipiranje KT strategija. Upućuje se da *postoji više načina na koji mediji mogu reagovati protiv terorizma, a da Wilkinson (Wilkinson, 2002) identifikuje tri glavne političke opcije: politika laissez faire, cenzura medija (zakonska regulativa) i dobrovoljna uzdržanost*⁵⁸.

4. REZIME

Modeli odgovora na terorizam se vrlo često iskazuju preko dihotomija, kao: „na nivou pojedinih država i grupna na nivou raznih regionalnih mehanizama za saradnju“; protivterorizam i antiterorizam; kratkoročni i dugoročni odgovor; reaktivni i proaktivni odgovor. Sadržaji i raznovrsni aspekti u dihotomijama se i preklapaju kada se uporede elementi koji određuju meki i tvrdi pristup, ratni model i model krivičnog prava, odgovor koji se označava kao ‘akcija odmazde’ i ‘akcija prevencije’, ili pomirljiv i odgovor prinudom. Izložene dihotomije, koliko god metodološki korisne, navode na zaključak da je, kada se analiziraju modeliteti suprotstavljanja terorizmu, potrebno imati u vidu i druge (šire) kriterijume i pokazatelje. To je razlog da se razvijaju mešoviti ili srednji tipovi odgovora ili da se koncipiraju tročlane klasifikacije (što ne iznenađuje zato što one često proističu iz dihotomija u kojima se članovi pozitivno određeni). Klasifikacije odražavaju i teorijsku perspektivu i pristup u analizi određenog problema, i tada mogu da prate

56 Bliže Ibidem, pp. 17-18. Inače, Švedska je izdvojena kao zemlja za koju je teško reći da ima KT politiku.

57 J. W. Fisher /2007/: *Militant Islamicist Terrorism in Europe: Are France & the United Kingdom Legally Prepared for the Challenge?*, *Washington University Global Studies law review*, Vol. 6: 255-280, Internet. Ukratko: „A. Mere imigracije i azila... Evropska unija (EU) tek treba da harmonizuje mere za imigraciju i azil između država članica... Imigracioni i azilantski zakoni ostaju prerogative pojedinih država članica“; „B. Preventivne mere... uključuju one koje se tiču zabrane terorističkih organizacija, potragu, prikupljanje i deljenje informacija, povećanje bezbednosti na specifičnim tačkama, i suzbijanje finansijskih aktivnosti terorističkih grupa“; „V. Represivne mere... Zakoni koje se tiču represivnih mera dozvoljavaju državama da se pozabave sa onim individuama koje su učestvovala ili se za njih sumnja da su učestvovala u terorističkim aktivnostima. Represivne mere uključuju one koje se odnose na pritvaranje osumnjičenih, istragu krivičnih dela, sudske procese i donošenje presude“.

58 A. Perešin /2007/: *Mass Media and Terrorism, Medijska istraživanja*, br. 1, str. Internet, str. 13-18.

šire prihvaćene modele. Izlaganje klasifikacija politika i strategija kontraterorizma omogućava razmatranje baznih postavki, obeležja i modaliteta njihove realizacije – po prioritetima, po oblastima, ili razmatranje načina delanja na realizaciji užih ciljeva – što potvrđuje metodološku opravdanost klasifikacija i u ovoj istraživačkoj oblasti. Preko izlaganja klasifikacija omogućava se poređenje koncepata kontraterorizma i daju elementi za njihovu evaluaciju – kada analiza obuhvata elemente potrebne za ocenu efikasnosti modela delovanja, ali i drugih (pravnih, političkih i etičkih) aspekata (legaliteta, legitimiteta, moralnosti). Uvid u postojeće klasifikacije i tipologije (protivterorističkih politika, strategija, doktrina, pristupa ili modela) potvrdio je poznatu metodološku postavku da taksonomija – ma koliko omogućava sistematičniju sliku o jednoj problemskoj oblasti – ostaje po teorijskom doseg metodološki instrument analitičkog opisivanja. Iz taksonomije se može izroditi teorija tek ukoliko se od imenovanja i izdvajanja jednog problemskog okvira – a potom njegovog raščlanjava i/ili izdvajanja aspekata koje je potrebno proučavati – dalje u istraživanju dođe do sistema stavova koji omogućavaju tumačanja uzročnih veza, time omogućujući predviđanje radi promišljenog odnošenja prema stvarnosti i adekvatnog delanja. U tom smislu klasifikacije politika kontraterorizma koje su indukovane iz sistematskog, empirijskog poređenja (kao što je ona iz EU studije *Mapping Counterterrorism: A categorization of policies and the promise of empirically-based systematic comparisons*) imaju posebnu vrednost.

LITERATURA

- Benjamin D. /2010/: *Deterrence in Counter Terrorism*, Internet, <http://www.e-ir.info/2010/05/19/deterrence-in-counter-terrorism/>, 20.06.2014.
- Concepts of Terrorism: Analysis of the rise, decline, trends and risk, *Transnational terrorism, Security & the Rule of Law*, Deliverable 5, WP 3, Dec. 2008, Internet, <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP3%20Del%205.pdf>, 07.06.2014.
- Fearon J. D. /2003/: “Catastrophic terrorism and civil liberties in the short and long run-draft”, Internet, <https://web.stanford.edu/group/fearon-research/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/Catastrophic-terrorism-and-civil-liberties-in-the-short-and-long-run.pdf>, 05.07.2014.
- Fisher J. W. /2007/: *Militant Islamicist Terrorism in Europe: Are France & the United Kingdom Legally Prepared for the Challenge?*, *Washington University Global Studies law review*, Vol. 6, pp. 255-280, Internet, <http://digitalcommons.law.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1137&context=globalstudies>, 05.07.2014.
- Frey B. S.: “*War on Terrorism*” and *More Democratic Alternatives*, Internet, http://tampereclub.org/e-publications/vol2_frey.pdf, 01.10.2014.
- Guelke A.: neautorizovane beleške sa predavanja održanog na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, 18. maj 2004.
- Levi R., S. S. Pajović /2002/: *Međunarodni terorizam i Latinska Amerika*, *Međunarodni problemi*, Vol. LIV, br. 1-2, str. 73-98
- Makarychev A. S. /2006/: *The Grammar of Terrorism: Rethinking the Concept of Asymmetric Threats* – in *National Counter-Terrorism Strategies: Legal, Institutional, and Public Policy*

- Dimensions in the US, UK, France, Turkey and Russia* (R. W. Ortung and A. Makarychev, ed.), IOS Press, Internet, [http://books.google.rs/books?hl=sr&lr=&id=fa6H_NqTSBYC&oi=fnd&pg=PA58&dq=13.%09Makarychev,+S.+Andrey,+%E2%80%9CThe+Grammar+of+Terrorism:+Rethinking+the+Concept+of+Asymmetric+Threats%E2%80%9C,+in:+National+CounterTerrorism+Strategies,+R.+W.+Ortung+and+A.+Makarychev+\(Eds.\),+IOS+Press,+2006&ots=X3nsZM-uMF&sig=4GwIOSXcTxk97hnUvONIPZ66zJY&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](http://books.google.rs/books?hl=sr&lr=&id=fa6H_NqTSBYC&oi=fnd&pg=PA58&dq=13.%09Makarychev,+S.+Andrey,+%E2%80%9CThe+Grammar+of+Terrorism:+Rethinking+the+Concept+of+Asymmetric+Threats%E2%80%9C,+in:+National+CounterTerrorism+Strategies,+R.+W.+Ortung+and+A.+Makarychev+(Eds.),+IOS+Press,+2006&ots=X3nsZM-uMF&sig=4GwIOSXcTxk97hnUvONIPZ66zJY&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false), 01.10.2014.
- Mapping Counterterrorism: A categorization of policies and the promise of empirically-based systematic comparisons, *Transnational terrorism, Security & the Rule of Law*, Deliverable 11, Work package 6, 17. June 2008, Internet, <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP6%20Del%2011.pdf>, 15.09. 2014
- Mićić P. /2006/: *Samoubilački terorizam*, Beograd, Udruženje diplomaca Centra Džordž K. Maršal: Altera, Beograd
- Møller B.: Security sector reform and the fight against terrorism, *DIIS Report 2007:12*, Danish Institute for international studies, Kopenhagen, 2007, Internet, http://subweb.diis.dk/graphics/Publications/Reports%202007/RP_2007-12_web.pdf, 21.06.2014.
- Omelicheva M. Y. /2007/, Counterterrorism: the State of Scholarship, Directions for Future Data Collection and Analysis, *Perspectives on Terrorism*, Volume I, No 2, Internet, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/7/html>, 05.07.2014.
- Perešin A. /2007/: Mass Media and Terrorism, *Medijska istraživanja*, god. 13, br. 1, str. 5-22, Internet, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=28072, 01.10.2014.
- Petrović D. /2009/: Samoubilački terorizam, *Strani pravni život*, br. 3, str. 67-108
- Rineheart J. /2010/: Counterterrorism and Counterinsurgency, *Perspectives on Terrorism*, Volume 4, No 5, Internet, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/122/html>, 01.10.2014.
- Scott A. /2012/: *Counterterrorism and Counterinsurgency: Competing Approaches to Anti-Terrorism*, Internet, <http://www.e-ir.info/2012/06/19/counterterrorism-and-counterinsurgency-competing-approaches-to-anti-terrorism/>, 01.10.2014.
- Stepanova E. /2003/: *Anti-terrorism and Peace-building During and After Conflict*, Stockholm International Peace Research Institute, Stockholm, Internet: <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP02.pdf>, 29.07.2014.
- Stephenson J. D. /2010/: *Countering Terrorism: Engagement, Development and Deterrence*, Master's Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California, pp. 13-30, Internet, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a536369.pdf>, 01.10.2014.
- Tayfun E. /2012/: *The role of the military in counterterrorism: unintended consequences*, Master's Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California, Internet, http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/27825/12Dec_Erbay_Tayfun.pdf?Sequence=1, 01.10.2014.
- Theoretical Treatise on Counter-Terrorism Approaches, *Transnational terrorism, Security & the Rule of Law*, Deliverable 10, Work package 6, 19 October 2007, Internet, <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP6%20Del%2010.pdf>, 15.09. 2014
- Zirojević M., Ž. Bjelajac /2013/: Blisko istočni terorizam i religija u savremenom politiku, *Kultura polisa*, god. X, br. 22, str. 193-207.

Predrag Pavličević

National Security Academy, Belgrade

TAXONOMY OF THE CONCEPT OF COUNTERTERRORISM

SUMMARY

This paper presents the classification and typology of policies, strategies, doctrines, approaches or models of combating terrorism. The paper indicates the ways of conceptualising by presenting taxonomies and refers to some modalities of evaluation of counterterrorism concepts (CT concepts). The methodological justification of taxonomy in research of the state model of countermeasures and/or strategic responses to terrorism is confirmed, as also is the methodological premise that – despite its ability to provide a more systematic picture of this problem area – taxonomy remains a methodological instrument of analytical description, and that a theory may originate in taxonomy only if the research reaches the system of propositions that allow the interpretation of causal relationships and scientific foresight.

Models of response to terrorism are often presented via dichotomies as ‘on the level of certain states and group, at the level of various regional mechanisms for cooperation’; counterterrorism and antiterrorism; short-term and long-term response; reactive and proactive response. Contents and diverse aspects of dichotomies overlap when comparing elements that define soft and hard approach, the war model and the criminal justice model, a response that is marked as ‘retaliatory action’ and ‘prevention actions’, or ‘conciliatory’ and ‘coercive’ response. Featured dichotomies, however methodologically useful, lead to the conclusion that, when analyzing the modalities of combating terrorism, it is necessary to bear in mind the other (broader) criteria and indicators. This is the reason to develop a mixed or intermediate types of responses or design tripartite classification (which is not surprising because they often arise from a dichotomy in which members positively determined). Classifications reflect the theoretical perspective and approach to the analysis of a specific problem, and then might follow widely accepted models. Review of classifications of policies and counterterrorism strategies allows for consideration of basic premises, features and modalities of their implementation – according to priorities, areas, or considerations of ways of actions for the realisation of specific objectives – which confirms the methodological justification of classification also in this research field. Presenting classifications allows the comparison of counterterrorism concepts and provides elements for their evaluation – when the analysis includes all the elements necessary for evaluation of efficiency of operational model, and other (law, political and ethical) aspects (legality, legitimacy, morality). Insight into the current classifications and typologies (counterterrorism policies, strategies, doctrines, approaches or models) confirmed the well-known methodological premise that taxonomy – despite its ability to provide a more systematic picture of this problem area – by the theoretical scope, it remains a methodological instrument of the analytical description. A theory may originate in taxonomy only if following the naming and framing of a problem issue – and then dissecting and/or separating the aspects that need to be studied – research reaches the system of propositions that allow the interpretation of causal relationships and hence enable the forecasting for thoughtful relation toward the reality and adequate action. In this sense, classifications of the counterterrorism policies that are induced from systematic, empirical comparisons (like the one from EU counterterrorism study *Mapping Counterterrorism: A categorization of policies and the promise of empirically-based systematic comparisons*) are of special value.

Key words: *counterterrorism, deterrence, counterinsurgency, conciliation*